

PEŞTELİ HİSÂLÎ

(ö. 1062/1652)

Divan şairi.

Asıl adı Hüseyin olup kaynaklarda Budinli Hisâlî olarak da geçer. Hayatına dair çok az bilgi vardır. III. Mehmed, I. Ahmed, I. Mustafa, II. Osman, IV. Murad, Sultan İbrâhim ve IV. Mehmed dönemlerinde yaşadığı, Bağdat'a gittiği, Eğri savaşına katıldığı ve Zevîl şehrinde defterdarlık yaptığı şiirlerinden anlaşılmaktadır. Hisâlî, şairin divanının sonunda yer alan (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Manzum, nr. 130, vr. 92) Budinli Hamdi Çelebi'nin manzumesinde belirtildiğine göre 1062 (1652) yılında Peşte'de vefat etmiştir. Divanındaki şiirlerle *Metâliu'n-nezâir*'deki matla'larından hareketle onun mütevekkil, kanaatkâr, mütevazî bir insan olduğu söylenebilir. Hisâlî'nin, kabri Peşte'de bulunan Gülbaba için yazdığı bir gazelden ve *Metâliu'n-nezâir*'indeki "Gülbaba" redifli matla' beyitlerinden yola çıkılarak Bektaşî olma ihtimali üzerinde durulursa da bunu ispatlayacak başka bilgi yoktur. Şairin, tahayyülde ve mesel söylemede çağdaşları Emrî ve Hayâlî'yi kışkandıracak güzellikte manzu-

melerinin ve öğüt veren beyitlerinin bulunduğu Huşû'nin bir şiirinden anlaşılmaktadır.

Eserleri. 1. Metâliu'n-nezâir. Hisâlî bu eserinde, XIII. yüzyıldan XVII. yüzyılın ilk yarısına kadar Anadolu ve Orta Asya sahasından pek çok şairin nazîrelerine ait matla' beyitlerini bir araya getirmiştir. Eserin, şairin kendisine ait matla' beyti sayısının çok fazla olduğu iki nüshası Nuruosmaniye (nr. 4252, 4253) ve Millet (Manzum, nr. 679-680) kütüphanelerindedir. **2. Letâifü'l-hayâl.** Nef'i, Örfî-i Şîrâzî, Hayretî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Abdurrahman-ı Câmî, Feyzî-i Hindî gibi şairlere ait Farsça nazîrelerin matla' beyitlerinin derlendiği eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Lala İsmâil, nr. 575). **3. Divan.** Millet Kütüphanesi'yle (Manzum, nr. 130) Edirne İl Halk Kütüphanesi'nde (nr. 2119) iki nüshası bulunan divanda 500 kadar gazel, bir kaside, otuz altı Farsça, on Türkçe beyit mevcuttur. Divanın Millet Kütüphanesi'nde kayıtlı nüshasında yer alan bir gazelinde Hisâlî mevcut divanın dokuzuncu divanı olduğunu belirterek şükrediyor ve onuncu divanını yazmasının nasip kılınması için dua ediyorsa da diğer divanları henüz ele geçmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Peşteli Hisâlî, *Müsvedd-i Letâifü'l-hayâl*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 120; *Hisâlî, Hayatı, Eserleri ve Metâliu'n-nezâir* Adlı Eserinin Birinci Cildi: *İnceleme-Metin* (haz. Bilge Kaya, doktora tezi, 2003), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; *Peşteli Hisâlî Divanı Tahlili: İnceleme-Metin* (haz. Özlem Ercan [Gülner], doktora tezi, 2003), UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; *Osmanlı Müellifleri*, II, 165; *TYDK*, II, 348-349; İsmail Ünver, "Eski Türk Edebiyatında Matla'lar Dizini", *Çiğcücü Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara 1999, II, 529-533; Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî* (haz. Cemal Kurnaz – Mustafa Tatcı), Ankara 2001, I, 250; M. Fatih Köksal, "Nazire Kavramı ve Klasik Türk Şiirinde Nazire Yazıcılığı", *Diriözler Armağanı: Prof. Dr. Meseret Diriöz ve Haydar Ali Diriöz Hatıra Kitabı*, Ankara 2003, s. 215-290; "Hisâlî", *TDEA*, IV, 242; Ömer Faruk Akün, "Divan Edebiyatı", *DİA*, IX, 397.

BİLGE KAYA

PEŞTU DİLİ

Afganistan'da
ve Pakistan'ın kuzeyinde
konuşulan dil.

Afgan (Peştûn, Pehtûn, Pathân) adı verilen halk tarafından konuşulmakta olup Derî Farsçası ile birlikte Afganistan'ın ve Kuzeybatı Pakistan'ın sınır eyaletinin resmî dilidir. Afganlar'ın bir İsrâil kavmi oldukları ve Kur'an'daki Tâlût'a uzanan nesep silsilesiyle Kays Abdürreşid'in soyundan geldikleri iddia edilmektedir. Göçebe kabileler de geleneksel biçimde buna inanmakta ve miras işlerini bu rivayet uyarınca düzenledikleri soy kütüklerine göre yürütmektedir. Ancak bu iddia ilim adamları arasında pek benimsenmemiştir. Afganlar'la ilgili görüşlerden bir diğeri, bu halkın günümüz Afganistan'ında Hint-Ârîler'in ortaya çıkmasından çok önce büyük bir medeniyet seviyesine ulaşmış bulunan kavimlerin soyundan geldiği yönündedir. Hint-Ârî kavimlerin Hindistan'a göçlerinden önce bölgede yaşayan ve çeşitli medeniyetler kurduğu bilinen halk Dravidler'dir. Ârîler'in gelişiyle bu halk Hindistan'ın güney bölgelerine sürülmüş, günümüz Pakistan'ında bölgede konuşulan sadece Dravid kökenli Brâhûî dili kalmıştır. Bu görüşlerin ve Afganlar'ın bir İsrâil kavmi olduğu yönündeki iddiaların desteğiyle Peştuca'yı Sâmi diller grubuna sokan bazı araştırmacılar çıkmışsa da aralarında mevcut doğrudan bir bağlantıyı kanıtlamamışlardır. Günümüz Peştuca'sında yer alan çok sayıda Arapça kelimelerin bu dile İslâm sonrası dönemde girdiği anlaşılmaktadır. Afganlar'ın bir İsrâil kavmi olmadığını ileri sürerek Peştuca'nın Sâmi dil ailesinden gelmediğini sa-

Peşteli Hisâlî'nin *Metâliu'n-nezâir* adlı eserinden iki sayfa (Nuruosmaniye Ktp., nr. 4252, vr. 3^a-4^a)

